

Det danske alkoholparadoks: faldende forbrug trods faldende priser, øget tilgængelighed og intensiv markedsføring

Lars Iversen
Professor emeritus, sociolog, dr med
Statens Institut for Folkesundhed
larsiversen111@gmail.com/ 24596699

Dansk alkoholpolitik i 1970erne: hullet, svagt integreret, relativt ufuldstændigt formuleret og overvejende liberalt orienteret

”Ingen hemmelighed røbes vist ved at fastslå, at det alkoholpolitiske system kun øver ringe tiltrækning på administratorer og politikere. I praksis viser det sig ved, at der ikke centraladministrativt tages nogle initiativer til at ændre på forhold., der faktisk må vurderes som svagheder ved vort system, både strukturelt og funktionelt. Og kun få danske politikere kaster sig ind i en alkoholpolitisk debat, endsige tager ”farlige” initiativer inden for området. Vores status i den henseende står i skarp modsætning til de andre nordiske lande. I disse lande indgår alkoholproblematikken oftest i såvel den nationale som den lokale politiske debat”.

Svend Skyum Nielsen, Indenrigsministeriets konsulent i alkoholspørgsmål, 1963-1971

Nordiska nämnden för alkoholforskning København 1-2 december 1975 – seminar om alkoholpolitik i Norden.

Dansk alkoholpolitik i 1980-erne: tvetydig, inkonsekvent, uhensigtsmæssig

Tvetydige offentlige signaler er en uhensigtsmæssig baggrund for det alkoholmisbrugsforebyggende arbejde. Det vil være svært for befolkningen at tage konkrete vejledninger og regelsæt fra det offentlige alvorligt, når den samtidig oplever, at netop det offentlige ikke selv er konsekvent i sine handlinger og anbefalinger.

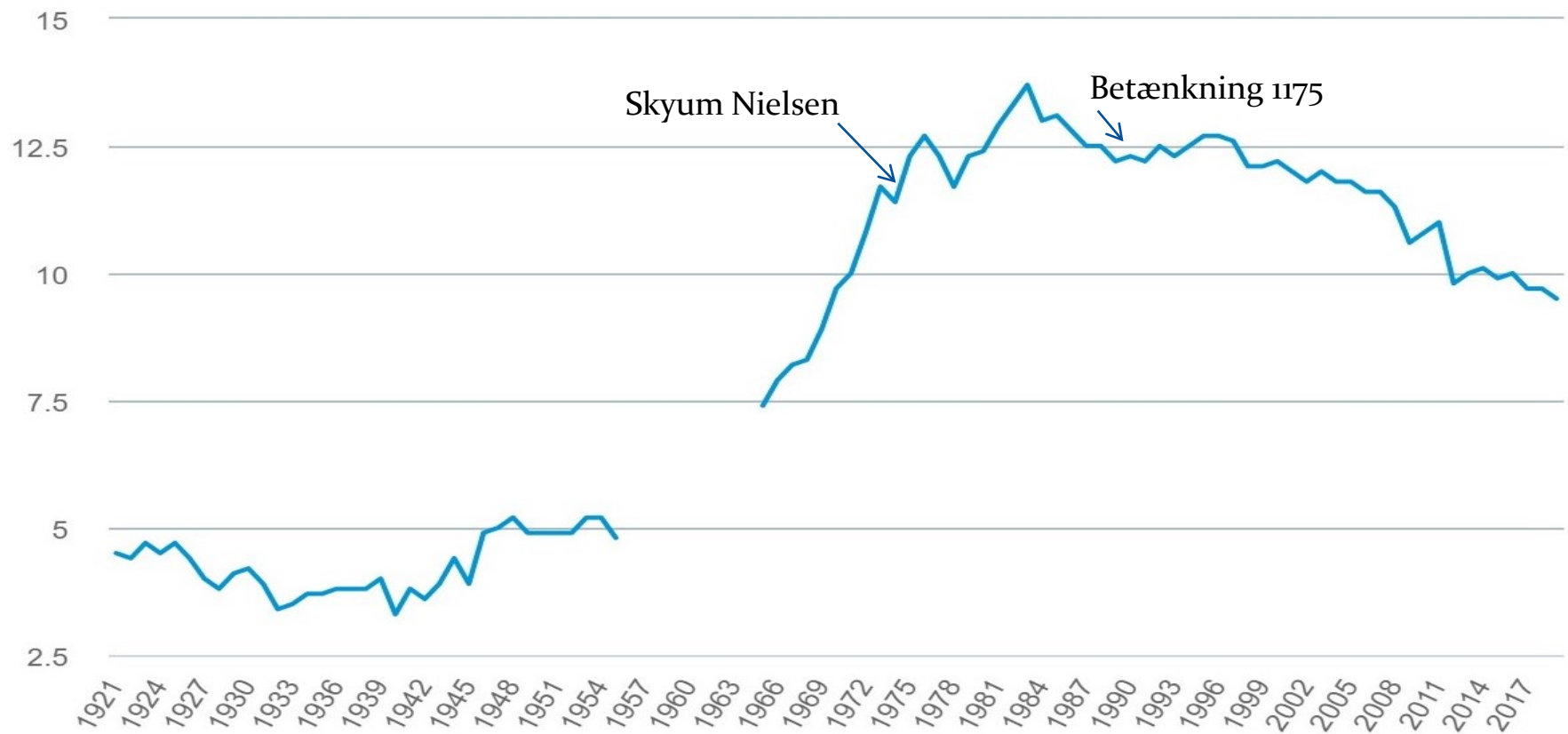
Danmark har ved sit medlemsskab og sin underskrift tilsluttet sig WHO's delmål 17 (fra 1984) om at reducere landets samlede alkoholforbrug med 25% inden år 2000. Ikke desto mindre har de fleste officielle tilkendegivelser siden beslutningen peget på, at dette kvantitative mål er uinteressant, uden egentlig at præcisere hvorfor

I den nuværende liberale alkoholpolitik ligger den værdiforestilling til grund, at det enkelte individ selv styrer sit forhold til alkohol. Problemet er imidlertid efter udvalgets opfattelse, at denne forestilling ikke er fulgt op og understøttet af den officielle politik. Der har ikke været formuleret entydige forestillinger om omgang med alkohol, og der har ikke været givet konkret indhold til begreberne "alkoholkultur", "hensigtsmæssige alkoholvaner", eller "gode alkoholvaner"

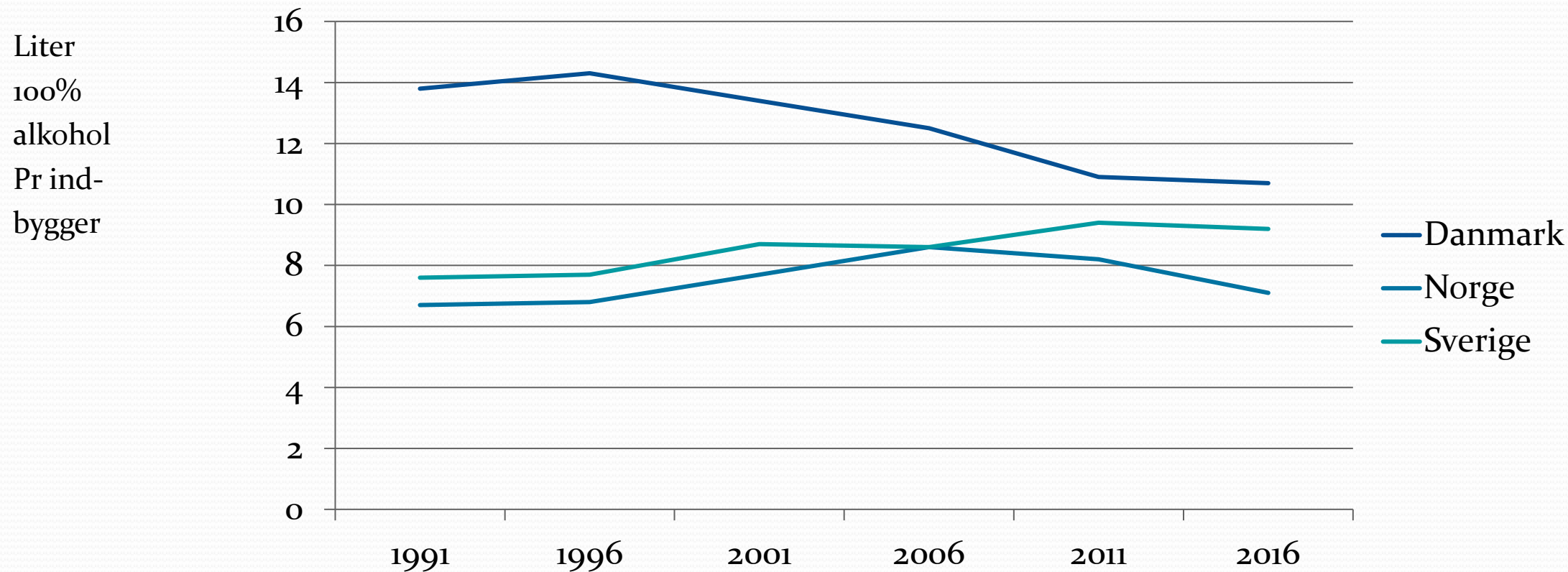
Sundhedsministeriet. Forebyggelse af alkoholmisbrug. Rapport fra et udvalg, nedsat af sundhedsministeren. Betænkning nr. 1175. Juni 1989.

Salg af alkohol i Danmark 1921-2019

Type: Salg af ren alkohol, pr. indb. over 18 år (gnsntl. antal liter):

På vej mod "svenske tilstande" ?

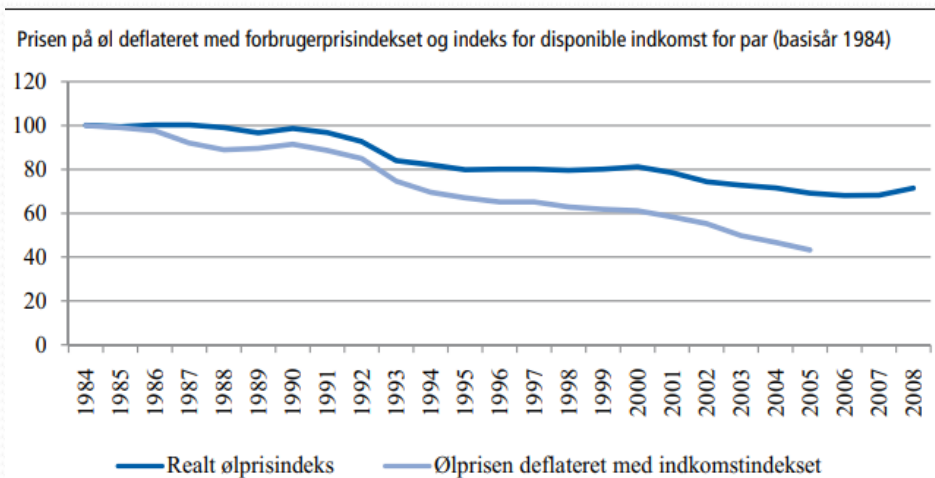

De traditionelle statslige reguleringer og det aftagende forbrug

- Pris: alkohol er blevet billigere
- Tilgængelighed: øget
- Markedsføring og reklame: intensiv

- Ingen samlet nationale alkoholpolitik

Prisfald drevet af afgiftsnedsettelse

- Prisen på øl er fra 1984 til 2008 steget 30 % mindre end prisen på andre forbrugsvarer
- Den tid, man behøver at arbejde for at købe en øl, er faldet med 40 % på 25 år
- Det samme gælder stort set for vin og spiritus

24-timersreglen ophæves i 2003

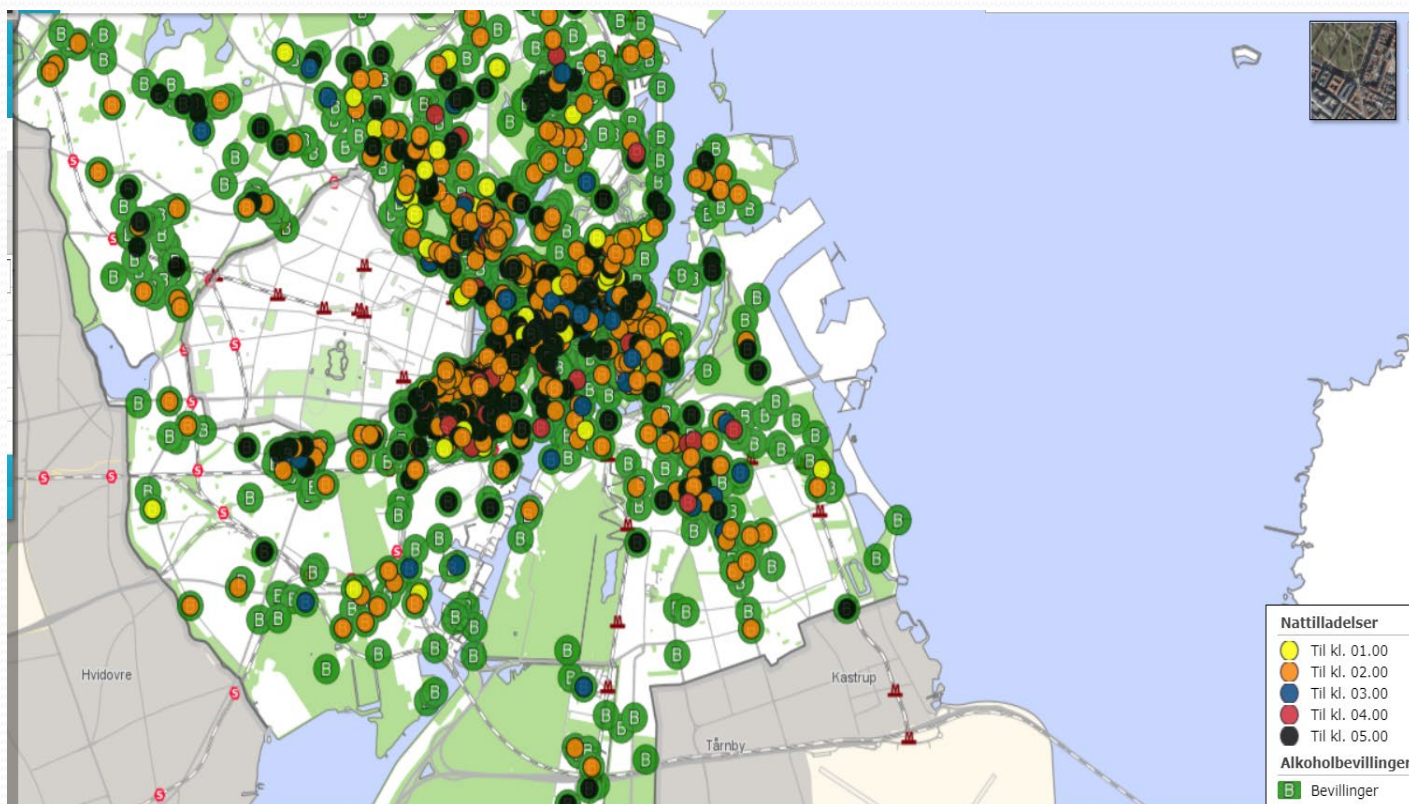
- ”Med ophævelsen af 24-timers reglen er det herefter tilladt at indføre op til 10 liter spiritus uden at skulle svare dansk afgift og moms. Disse grænser er dog kun vejledende. Hvis det kan sandsynliggøres, at en større mængde er til eget forbrug, er der intet til hinder for at indføre dette.” Skatteministeriet. Rapport om grænsehandel 2004.
- For at modvirke øget grænsehandel nedsættes afgiften på alkohol i spiritus fra 275 kr pr 100 liter 100% alkohol til 150 kr. Prisen på en flaske snaps falder med 50 kr fra 140 kr til knap 90 kr.

Tilgængeligheden er øget – et par eksempler

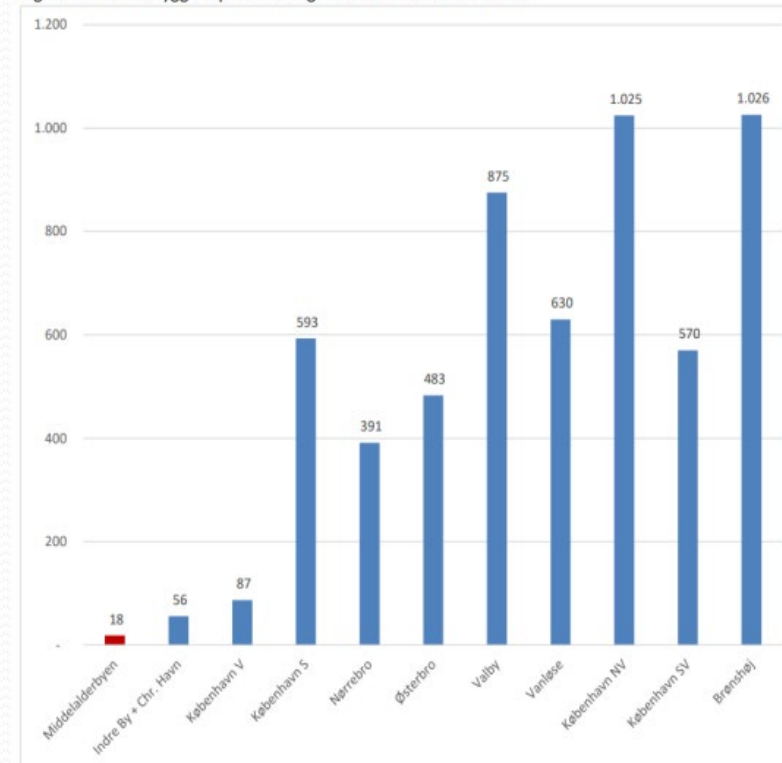
- 2005: Detailhandlen kan holdes åbent alle ugens dage – undtaget 10 helligdage.
- 2005: Restaurationsloven tillader restaurant og butik i samme lokale. Der kan sælges alkohol uden alkoholbevilling. F.eks. Pølsevogne og pizzariaer
- 2001: Alkohol må ikke sælges fra lørdag kl 17 til mandag kl 06. Gælder også tankstationer.
- 2005: Der kan sælges alkohol i hele åbningstiden

Og nu vi er ved tilgængeligheden: Nattelivet i København

Figur 8: Antal indbyggere pr. serveringssted fordelt efter områder.

Ny reklameregler træder i kraft marts 2000

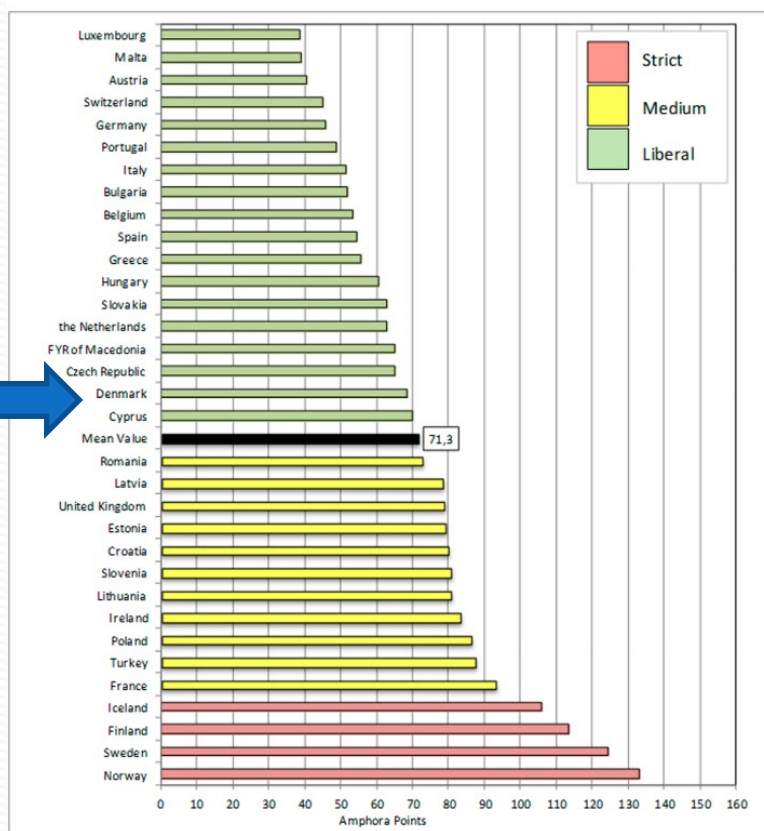
”I forhold til forbrugerombudsmandens vejledning er den væsentligste undtagelse den såkaldte Carlsbergundtagelse. Ifølge Erhvervsministeriets regler må man godt reklamere for alkoholholdige drikke med firmanavn og logo på trøjer, hvis virksomheden bag også producerer ikke-alkoholdige drikkevarer som sodavand. Ifølge forbrugerombudsmandens regler ville det ikke være tilladt.”

Alkoholreklamenævnet 2000-2018

- 246 sager fra 2000-2018
- 128 sager har givet anledning til kritik – 2 sager sendt videre til forbrugombudsmanden
- 160 sager indbragt af Alkohol&Samfund og andre organisationer
- 18 sager har nævnet på egen hånd taget op , heraf 2 sager fra 2013 til 2018

Dansk alkoholpolitik i internationalt perspektiv

Figure 1. Ranking of alcohol policies

Anderson P, Braddick F, Reynolds J & Gual A eds. (2012) Alcohol Policy in Europe: Evidence from AMPHORA. The AMPHORA project

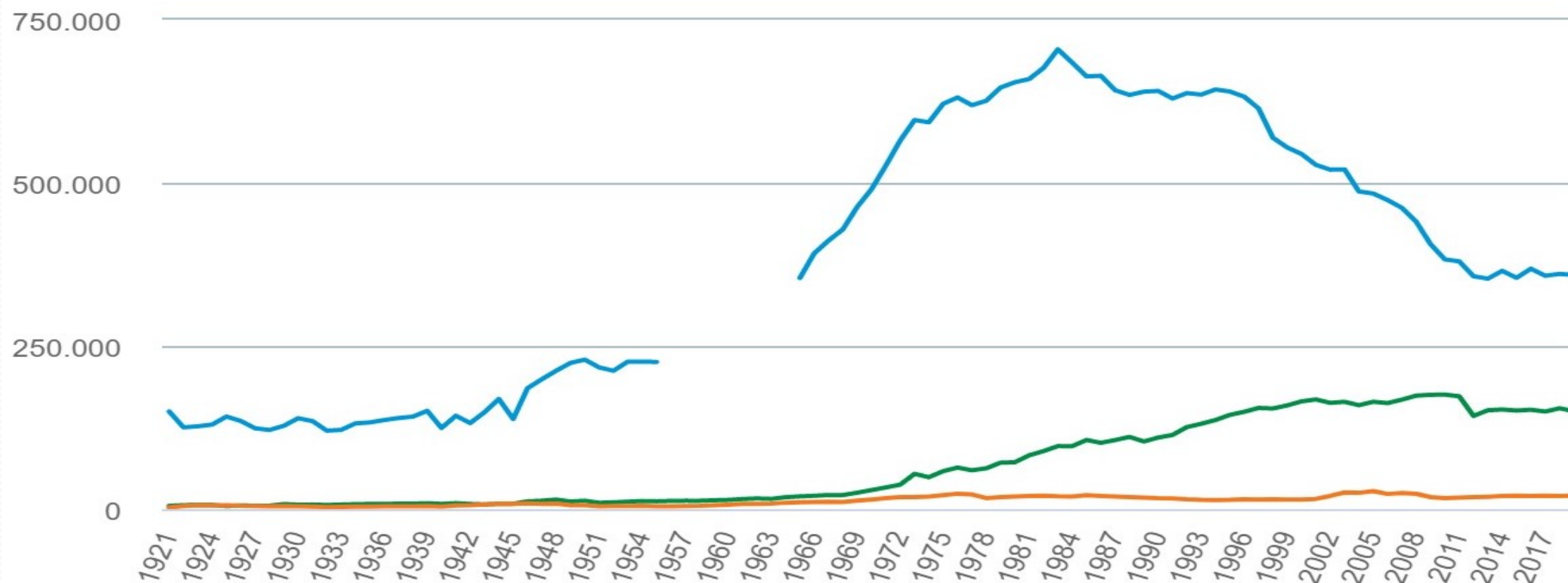
Table 3. The global strategy to reduce the harmful use of alcohol: areas for policy options and interventions

Target areas	Options for policies and interventions
Leadership, awareness and commitment	Expressing political commitment through adequately funded, comprehensive and intersectoral national policies that are evidence-based and tailored to local circumstances
Health services' response	Providing preventive services and treatment to individuals and families at risk of, or affected by, alcohol-use disorders and associated conditions
Community and workplace action	Harnessing the local knowledge and expertise of communities to change collective behaviour
Drink-driving policies and countermeasures	Introducing measures to deter people from driving under the influence of alcohol; creating a safer driving environment to minimize the likelihood and severity of alcohol-influenced road traffic accidents
Availability of alcohol	Preventing easy access to alcohol for vulnerable and high-risk groups; reducing the social availability of alcohol so as to change social and cultural norms that promote the harmful use of alcohol
Marketing of alcoholic beverages	Protecting young people by regulating both the content of alcohol marketing and the amount of exposure to that marketing
Pricing policies	Increasing the prices of alcoholic beverages to reduce underage drinking, to halt progression towards drinking large volumes of alcohol and/or episodes of heavy drinking, and to influence consumers' preferences
Reduction of the negative consequences of drinking and alcohol intoxication	Reducing the harm from alcohol intoxication by managing the drinking environment and informing consumers
Reduction of the public health impact of illicit alcohol and informally produced alcohol	Reducing the negative consequences of informal or illicit alcohol through good market knowledge, an appropriate legislative framework and active enforcement of measures
Monitoring and surveillance	Developing surveillance systems to monitor the magnitude of and trends in alcohol-related harms, to strengthen advocacy, to formulate policies and to assess the impact of interventions

WHO. Policy in action A tool for measuring alcohol policy implementation. 2017.

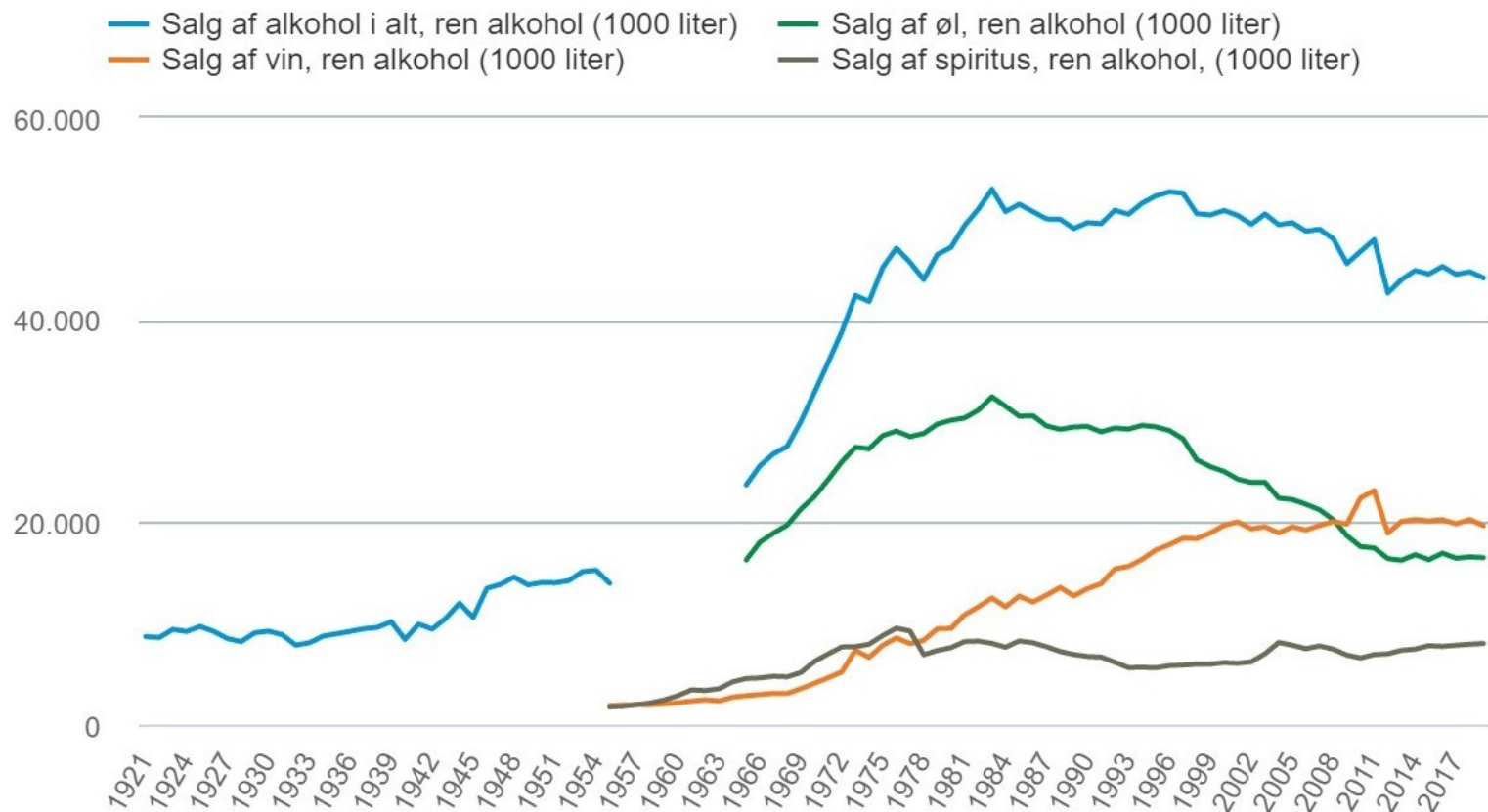
Ølsalget halveret, vinsalget fordoblet, spiritussalget konstant fra 1983 til 2010 – herefter stabilt niveau

- Salg af pilsnerækvivalenter, i alt (1000 liter) (alkohol 4,6 vol.)
- Salg af vin, i alt (1000 liter)
- Salg af spiritus, i alt (1000 liter)

Fra øiland til vinland

Hvor mange drak alkohol på arbejde?

- 1964: 30-44 årige mænd i Storkøbenhavn: 42% drak alkohol på arbejde
- 1977: 20-33% af mænd drak alkohol om formiddagen, til frokost og/eller om eftermiddagen
- 1985: 15-29% af mænd drak alkohol om formiddagen, til frokost og/eller om eftermiddagen

Politikens kantine: fra 3000 øl i døgnet til 10 øl! + en fuldtidsansat til at samle flaskerne

side 2 1. sektion søndag 7. maj 1995

LEDERSIDEN

Ekstra Bladet CHIEFREDAKTØR: SVEN OVE GADES (ADM.) BENT FALBERT (ANSVARSHAVENDE) REDAKTIONEN: HUD KOFOD, HANS LARSEN REDAKTIONSCHEFER: NIKOLAJ BILDE, JAN JENSEN

RÅDMANDSPLEJEN 37 1765 KØBENHAVN V TLF. 33 11 13 13. JØRN HELLER DØGNET (UKL.ET LØRDAG KL. 12-24 TIL SØNDAG KL. 12) TLF. 96 16 60 00 TLF. 96 13 91 19 TLF. 33 14 10 00

NORDJYLLANDS REDAKTIONEN Sletvej 2 8000 Ålborg TLF. 96 16 60 00

VESTJYLLANDS REDAKTIONEN Torvet 16, 2. 6700 Esbjerg TLF. 75 13 65 11 TLF. 75 13 65 54

MIDTJYLLANDS REDAKTIONEN Frederiksgade 33 8000 Århus C TLF. 86 13 27 44 TLF. 86 13 27 44 TLF. 86 12 27 24

SYD- OG SØNDERJYLL. REDAKTION (Bundgårdsvej) 45 6000 Odense C TLF. 66 11 01 11 TLF. 66 12 21 11 TLF. 66 12 21 11

FYN- REDAKTIONEN Vestergade 57, 2 6000 Odense C TLF. 66 11 01 11 TLF. 66 12 21 11 TLF. 66 12 21 11

SJÆLLANDS REDAKTIONEN Rindøvej 6, 1. 4700 Næstved TLF. 53 72 50 00 TLF. 53 72 50 00 TLF. 53 72 50 00

Ekstra Bladets Abonnementsbureau Søndag kl. 7.30-12.00 Mandag-fredag kl. 6.30-17.00 Lørdag kl. 6.30-12.00 Tlf. 33 91 01 01

SUNDHEDS-SKANDALEN

I UGE 40 sidste år startede Sundhedsrytelsen igen en af sine udsyrede kampanjer mod alkohol. Et af budskaberne var som sædvanlig, at især kvinderne skulle passe på. 'Al-lerhøjest to genstande om dagen', var budskabet, mens mændene kunne få lov at muntre sig med tre.

NU HAR den meget påpasselige styrelse imidlertid ikke den store tiltro til danskernes mentale førlighed, så den uddelte samtidig 900.000 'genstandstellore'. Formodentlig ment som en særlig hjælp til de kvinder, der ikke kan finde ud af at tælle til to hver dag.

MEN HER I uge 18 1995 kommer der så en videnskabelig rapport, som vi ser noget helt andet. Det er ikke usundt at drikke vin. Faktisk er det så sundt, at personer, som drikker op til fem glas vin hver dag, lever langt bedre og længere end almindelige, der altså risikerer at måtte stille traskene, længe før de har nået at kede sig ihjel.

OG SÅ er det altså, at vi har skandalen. Lidt simpel hovedregning viser, at de kvinder, som har fulgt Sundhedsrytelsens anvisninger, er blevet snydt for tre sunde glas vin hver dag i 30 uger. Eller for lissom at skære det ud i pap: Disse kvinder har i dag et sundhedsmæssigt efterslæb på 630 glas vin!

SUNDHEDSSTYRELSEN har gen-

nem årene fyret millioner af på popede, moraliserende og henrivende hjernedøde alkoholkampanjer. Hvorfor det er sådan, fik vi måske en fornemmelse af i går, da kontorchef i forebyggelsesafdelingen Lars Iversen sagde til Politiken: 'Der er også mange, som slet ikke kan klare at drikke så meget vin. Selv kan jeg højst klare en genstand eller to om dagen.'

Ja, hvad siger vi så? Vi siger: Hvordan kan man overbevidst sætte en mand, som kun kan klare et glas vin om dagen, til at bestyre alkoholkampanjer?

Eller som W.C. Fields så smukt udtrykte det: Stol aldrig på en mand, der ikke drikker.

(Foto: Erik Gleie)

SPANKING
- Povl Høst-Madsen, jeg sagde 'fort' an i'

Anarki og alkohol: 3000 flasker øl i døgnet

Nyligt fratrådte koncernpersonalechef Peter Borup fik i sine fire årtier i huset set og hørt mere end de fleste. Han ser tilbage på lange perioder med redaktører og journalisters anarki, alkoholforbrug og alvorstunge beslutninger. Og glæder sig over fusionen i 2003.

TILBAGEBLIK
FLEMMING YTZEN

Om nogle af medarbejderne i Politikens Hus kunne man virkelig ønske sig, at de havde taget sig tid til at skrive en erindringsbog. Husets midaldrende og ældre medarbejdere vil huske 'Vrisne' Victor Andreassen, Ekstra Bladets legendariske chefredaktør, der virkelig gjorde en forskel, ikke bare på den avis, han ledede, men også i det større danske medielandskab.

På Wikipedia, det store gratis internetleksikon, hedder det således om den slagfærdige bladchef: Victor Andreassen blev om nogen symbol for den modernisering af den danske bladværden, der fandt sted i disse år. Med en blanding af polemik og nøgne side-9 piger ruskede han godt og grundigt op i den danske bladværden og reddede Ekstra Bladet - måske hele Politikens Hus - fra bladdøden.

Uanægtligt noget af et eftermæle. Vrisne Victor fik aldrig skrevet sine erindringer, men eftertiden har dog fået chefredaktørkollegaen Sven Ove Gades biografi over Andreassen fra 2002, 'Ullanen', som giver et detaljeret og grun-

digt billede af denne Napoleon-skikkelse i bladhuset.

Løjtant på bageste skanse
Mens Andreassen på Ekstra Bladet og chefredaktørkollegaen Jørgen Grønnet på Politiken sendte de journalistiske kamptropper i feltet i de befriende 1970'ere og 80'ere, sad der nogle få pligtopfyldende løjtanter og holdt fastningens bageste skanse.

De sikrede, at der trods turbulens, typografistrejke og tidernes ugnsam var en virksomhed, der fungerede til gavn for både medarbejdere og ledelse. For der skulle stadig forhandles lønatafter, overenskomsternes detaljer skulle være i orden, pensionsforhold, osv. skulle på plads. Og folk kom og gik gennem den legendariske svingdør.

En af disse løjtanter, der efter mere end fire årtier i husets tjeneste for nylig har valgt at træde ind i pensionisternes rækker, er Peter Borup. Tilbage i den tid, da statsministeren bed Anker Jørgensen, tjente han til studierne som redaktionsbud på Politiken. Siden blev det til

FORTID. Fornem kunst i en rødselsfuld kantine med mange halv- og heltomme øtflasker. Kælderen siger juli 1989. Foto: Erik Gleie

en titel som personaleassistent, og efter en afsluttet cand.merc. i 1977 var vejen banet til jobbet som personalechef. Denne ekstra stribe på skulderen landede, inden han fyldte 30.

Det var i turbulente år for branchen, at den unge Borup tog et længeopsparet op ad karrierestigen. 'Arbejdsmedlemsgælder' og 'typografkonflik' var ord, der gik igen i datidens overskrifter fra perioden.

Konflikterne klingede ud, da Poul Schlüter blev statsminister i 1982, og Danmark blev borgerligt ledet, alt imens digitaliseringen holdt sit indtog på de danske aviser.

Adspurgt om han vil sætte nogle ord som overskrifter for den virkelighed, han opererede i dengang, svarer Borup uden tøven:

'Anarki. Og alkohol. Hvordan skal vi lige forstå det? 'At store personalegrupper som journalisterne og typograferne var svære at styre, det var nærmest en umulighed. Man skal forstå tilstanden dengang på baggrund af de store omstillinger, der

DSB indfører i 2004 totalt forbud mod alkohol for ansatte

Tidligere ansatte beretter om alkoholforbruget indenfor DSB.på hjemmesiden for Jernbanehistorisk forum – ”stedet hvor jernbaneinteresse-rede diskuterer jernbaner fra de gode gamle dage”.

Udbredelsen af alkoholpolitikker på arbejdspladserne 1987-2007

	Antal ansatte	Restriktioner	Ingen restriktioner	Forbud
1987	5-20	30	70	
	21-50	46	54	
	51-100	43	57	
	100+	50	50	
	Alle	34	66	9
2007	10-19	92	6	26
	20-49	94	3	23
	50-99	95	2	16
	100+	96	1	18
	Alle	93	4	23

Colling Hanne. Alkohol og arbejdsliv. Bind 1. Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:9, 1989
Sundhedsstyrelsen. Sundhedsfremme på arbejdspladsen 2007. Bilagsrapport, 2008.

Fra 4 liter om dagen til en øl i pausen – og så krav om 0 øl – Carlsbergs lange vej!

Carlsberg indfører fadølsanlæg i kantine

Carlsberg er ved at forhandle en ny alkoholpolitik på plads på Coca-Cola Tapperiet i Fredericia. Fra 1. januar 2010 tillader bryggerigiganten alle ansatte at drikke øl i kantine.

Bryggeriets 200 ansatte er utilfredse over, at det hidtidige totalforbud ophæves. Flertallet er bange for, at fri øl i kantine vil friste svage sjæle, skriver Fredericia Dagblad.

Læs også: "Vanvittigt": Salget af fastelavnsskiver stikker af

- På en moderne arbejdsplads hører alkohol ikke hjemme. Øl og hurtige maskiner passer ikke godt sammen, og det er vi klar over.

Tidligere var det en del af kulturen, at man drak meget hos Carlsberg. Med den kommende aftale må man kun drikke øl i sin pause, siger produktionsdirektør hos Carlsberg Danmark i

Af [Kamilla B. Hansen](#)
4. september 2009 08:06

Alkoholpolitik på (værfts)museum

- De tidligere værftsansatte, som arbejder på Værftsmuseet som frivillige, truer med at forlade museet, hvis kommunen står fast på, at de ikke må drikke en bajer, mens de passer det.
- Museumschef Maibritt Bager siger, at hun ikke kan gradbøje kommunens alkoholpolitik og gøre undtagelser for reglen for de tidligere værftsarbejdere. Det ligner en kulturkamp, men museets frivillige betragter sig næsten som »museumsgenstande« idet deres baggrund som medarbejdere på det skibsværft, museet kredser om, også er med til at skildre den kultur, der rådede på værftet og at det er med til at give museets autenticitet. I værftets dagligdag var en kold bajer en nøgleingrediens.

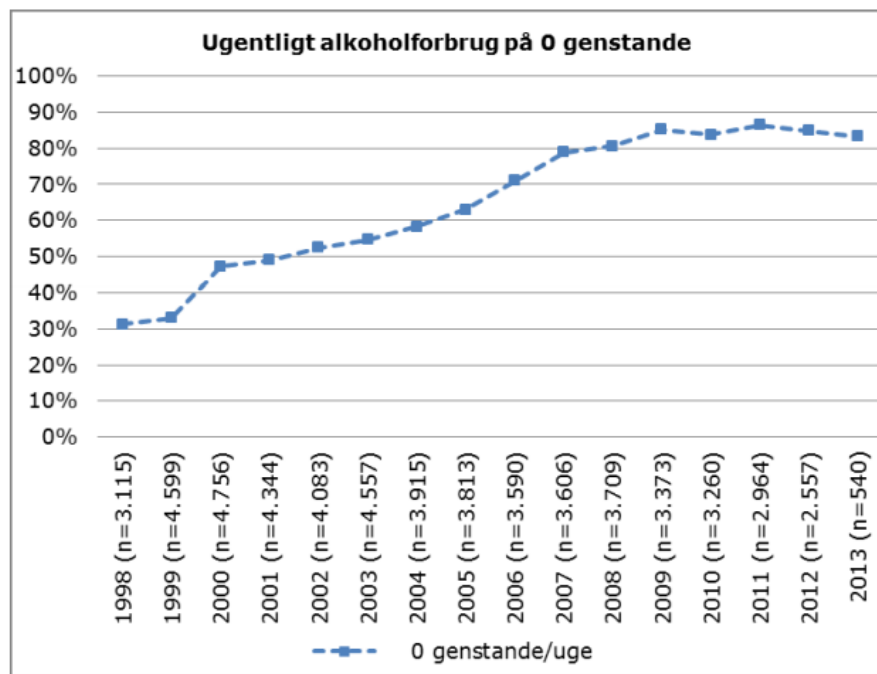
Helsingør Dagblad - 27. september 2017

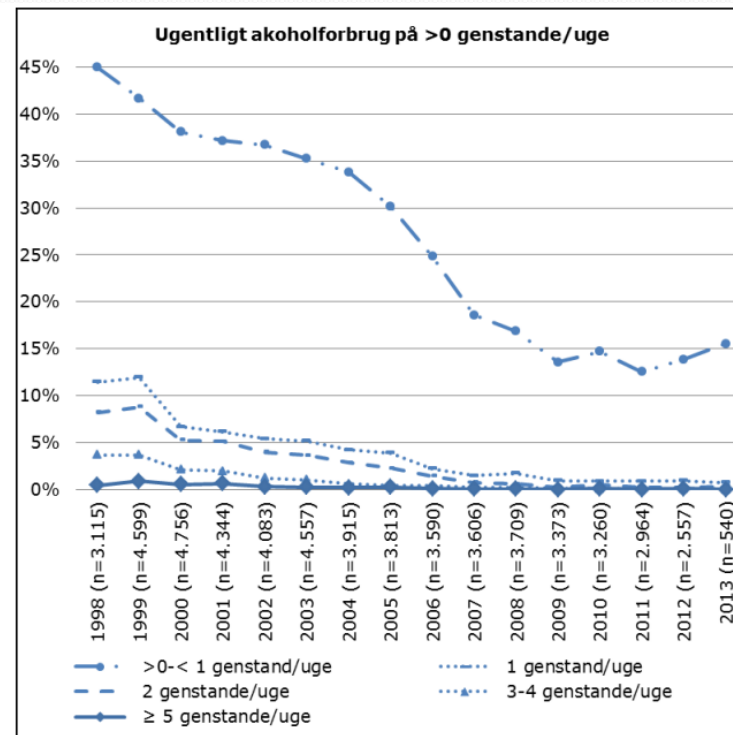
Skredet i holdning til forbud mod alkohol på arbejdspladserne fra 1989-2002.

%, der mener, at alkohol bør være forbudt på arbejdspladserne	1989	1994	2002
Kvinder	51	78	80
Mænd	40	62	65
Alle	46	70	73

Gravide kvinders alkoholforbrug falder markant fra 1998 til 2012

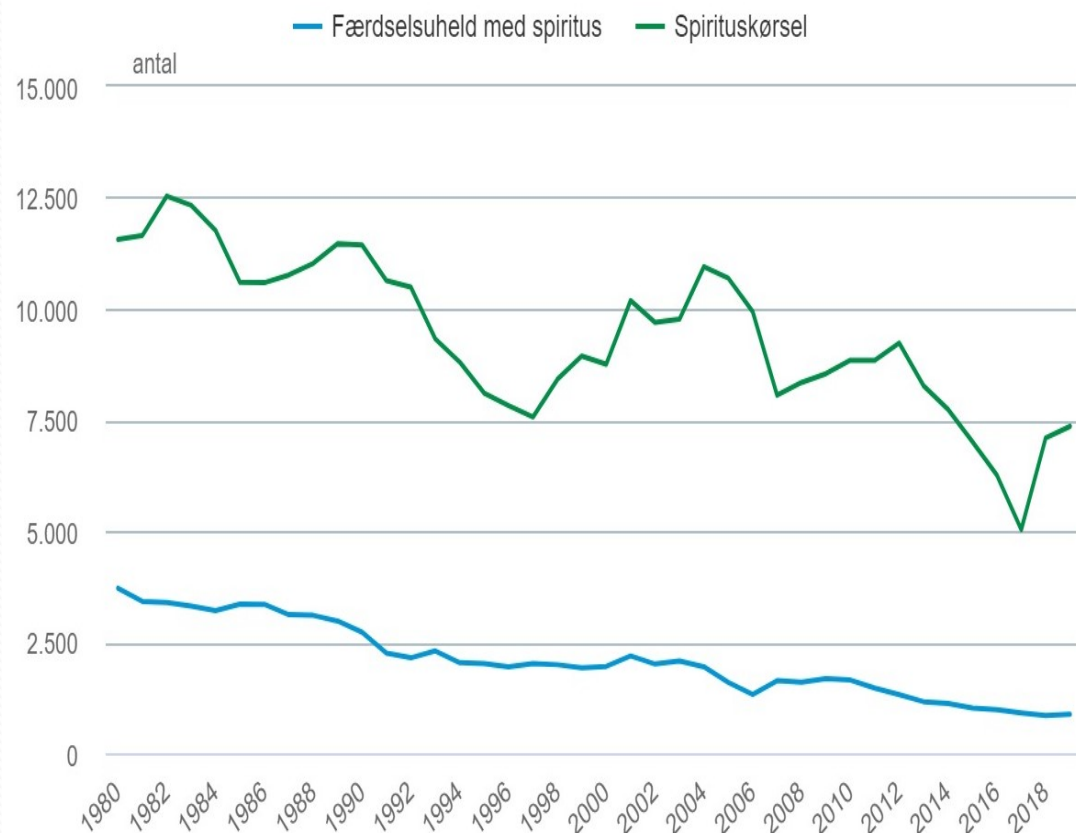

Figur 1 Andelen af gravide kvinder der omkring 12. graviditetsuge angav alkoholforbrug på 0 genstande pr. uge i perioden 1998-2013. Oplysningerne stammer fra ABC.

Figur 2 Andelen af gravide der angav alkoholforbrug på hhv. mere end 0 men mindre end 1, 1, 2, 3-4 og 5 eller flere genstande pr. uge i perioden 1998-2013. Oplysningerne stammer fra ABC.

Færdselsuheld og spirituskørsel 1980-2019

Inden det fyldte 30. år havde 10% af mænd født i 1964 et eller flere spritforhold (målt over 0,8 promille)

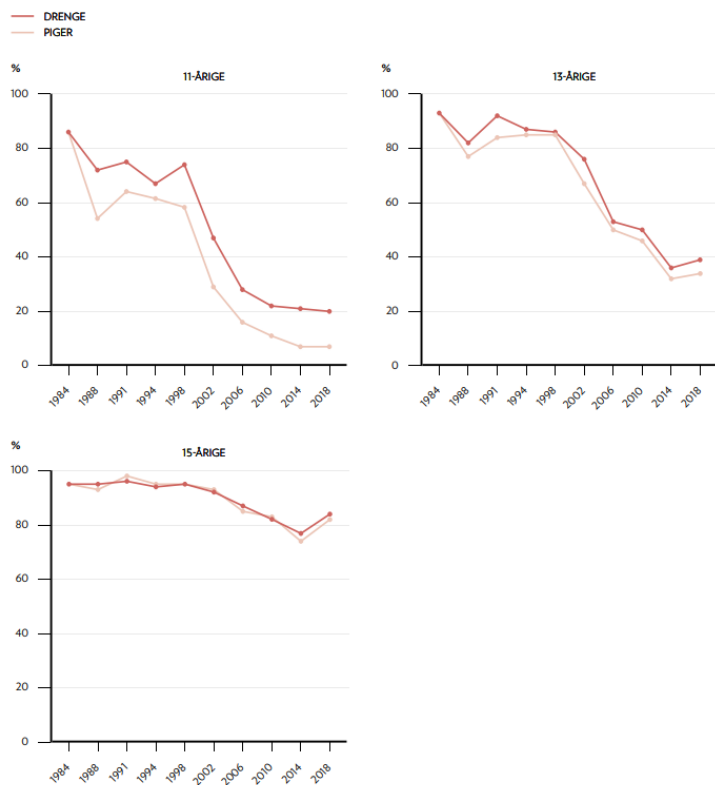
Inden det fyldte 23. år havde 6,9% af mænd født i 1964 et eller flere spritforhold mod 5,6% blandt mænd, født i 1967, og 4,8% blandt mænd, født i 1970.

Larsen, Poul Henning. Spritbilister 1979-1994. Danmarks Statistik 1997.

Idrætsdagen – og festen (introfesten) Temafesten Julefesten Gallafesten Fredagscafeen
 Studenterafslutningen – sidste skoledag Dimissionsfesten Morgenfødselsdage Introture Studieture – hertil
 Dyrehaven inkl. udpumpning, ture til Prag med dansk politi, J-dag, P-dag, party-busser,
 tømmermandspleje, vandgevær med tequila, øl-stafet osv osv.

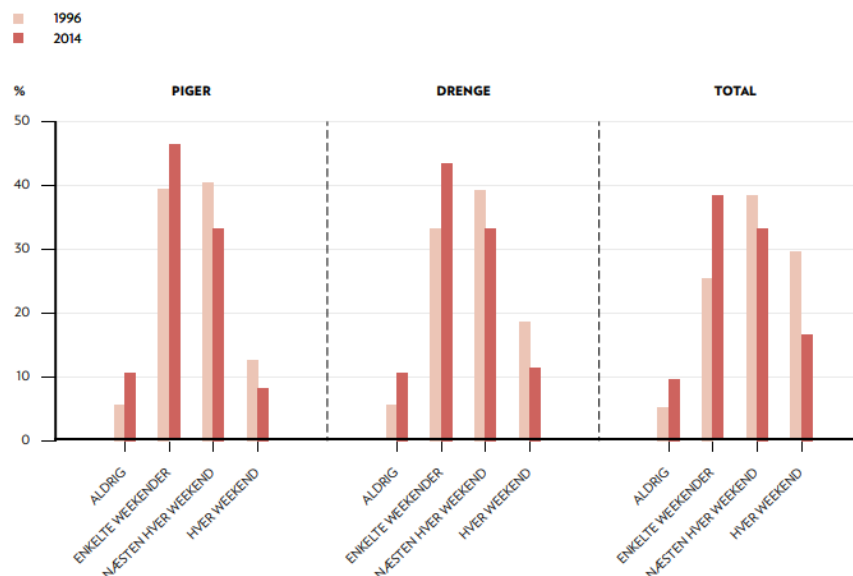
→ FIGUR 2

Procentvis andel der har prøvet at drikke alkohol, fordelt på køn og alder, 1984-2018 (1).

→ FIGUR 4

Udviklingen i alkoholforbrug i weekenden blandt gymnasieelever i 1996 og 2014 (2, 5).

Drukkodeks på gymnasier og/eller en national indsats

Tiltag ved de almindelige fester

Gratis vandflasker

Sandwich til salg

Ekstra vagter

Fulde elever kan ikke komme ind (bliver ringet hjem)

Fulde elever bliver hjulpet hjem

Der sælges ikke alkohol over 5 %

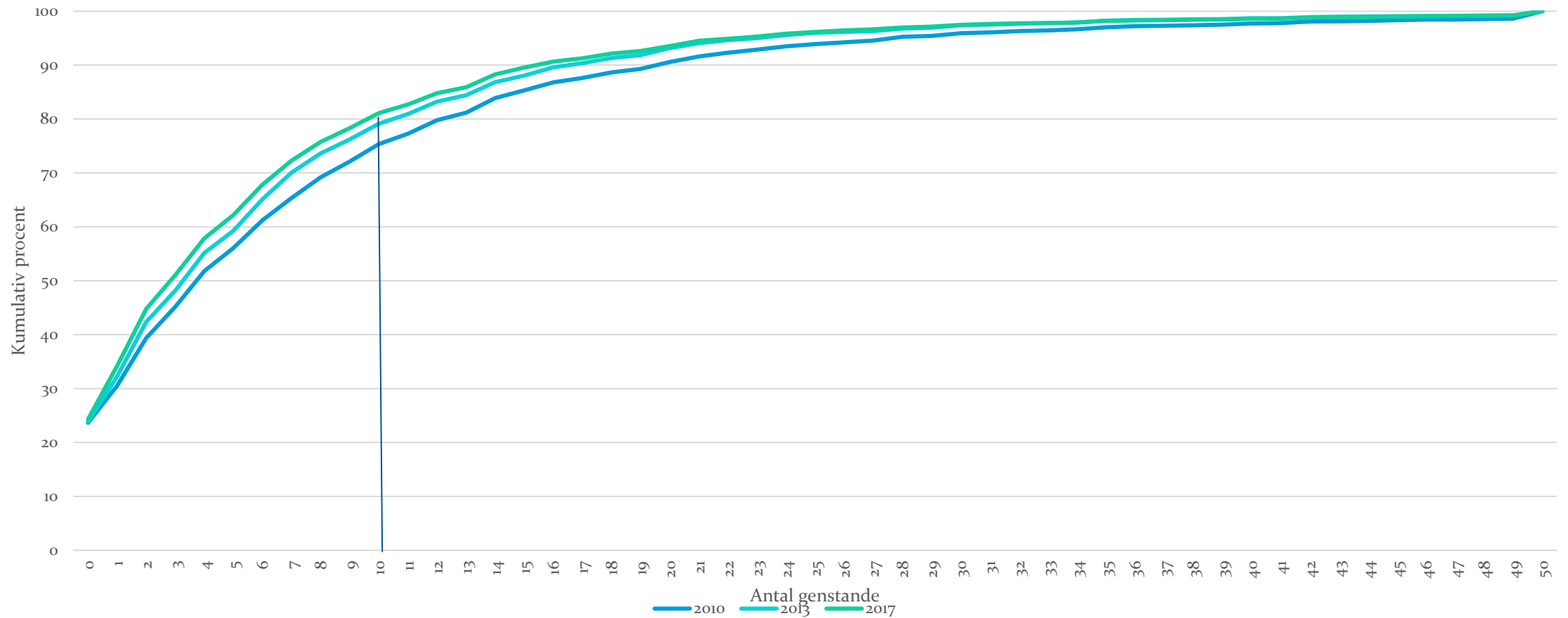
Forsøg med nye rum

Etablering af hyggezoner med spil og lav musik

Kunstnere/musikere ved nogle fester - på elevopfordringer

- Manglende stram alkoholpolitik rettet mod de unge:
  - 18 års grænse for køb af alkohol og håndhæving
  - Licens for off-premise salg af alkohol
  - Markant reducere salgsteder
  - Forbud mod salg aften og nat (f.eks. kl 20 – 08)
  - Forbud mod indtagelse af alkohol på uddannelsesinstitutioner
  - Strammere regler for markedsføring.

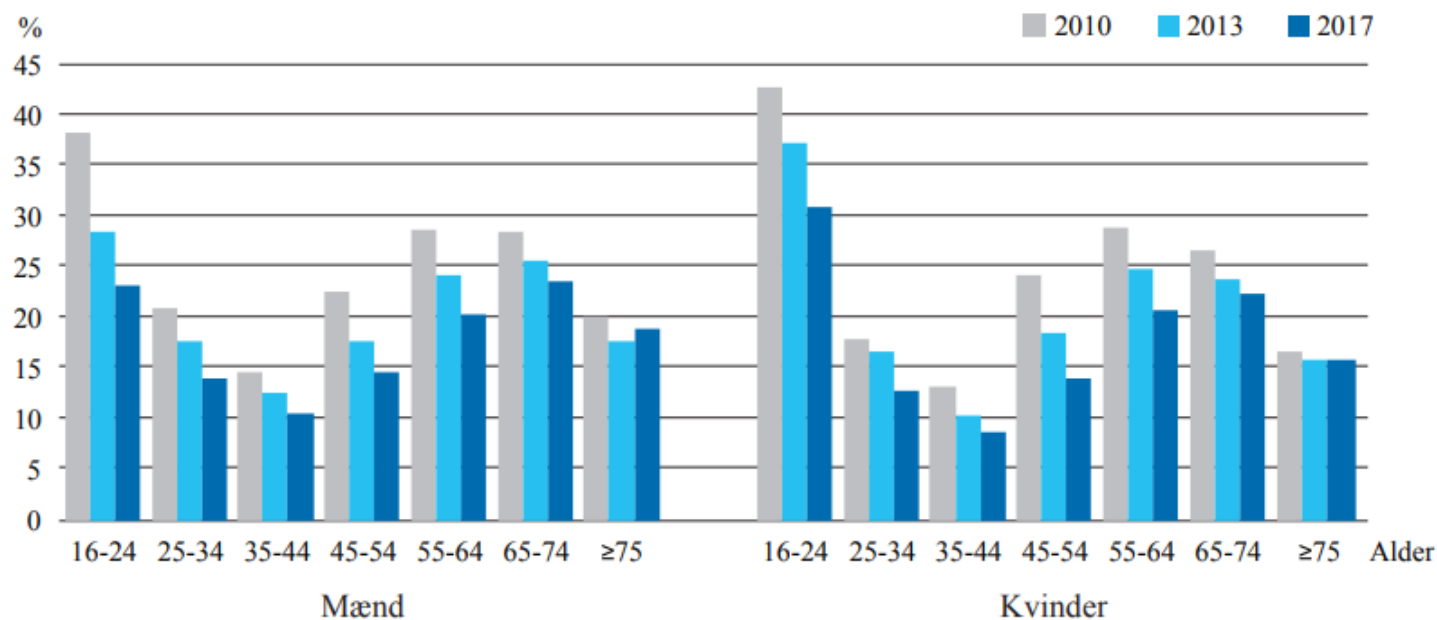
Forbruget falder 2010-2013

Andelen med risikabelt forbrug falder i alle aldersgrupper for kvinder og mænd fra 2010-2017

Figur 4.2.2 Andel, der overskrider Sundhedsstyrelsens lavrisikogrænse i forbindelse med alkoholindtagelse i løbet af en typisk uge, blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 2010, 2013 og 2017. Procent

Hvad er driverne bag ændringerne?

- Ændringer i produktion (teknologi, arbejdets organisering) og den sociale struktur, (uddannelse, velstand)
- Markedskræfter (promovering af alkohol, modstand mod regulering)
- Politiske ideologier og offentlig regulering (alkoholpolitik, afgifter, tilgængelighed, oplysning, behandling mv)
- Befolkningens alkoholvaner, normer og oplevelse af alkoholproblemer
- Paradigmeskifte i synet på alkoholproblemer trænger langsomt igennem
- Internationalt samarbejde WHO, EU – forebyggelsesprogrammer, handleplaner, statistikker

Paradigmeskifte i synet på alkoholproblemer

- Op til 1950-erne: Det moralske paradigme med fokus på alkoholisme /drikfældighed som udtryk for en *svag karakter/ moralsk forfald*
- 1950-1970-erne: alkoholisme opfattes som en *sygdom*, der kan behandles – i Danmark gerne med antabus.
- 1970 - : *public health-perspektiv* på alkohol som en risikofaktor, der kan forebygges, og med skadevirkningerne, som er meget andet og mere end de direkte følger af afhængighed.

Paradigmeskifte til public health-tilgangen

- Fokus på storforbrug, skadeligt forbrug og ikke kun afhængighed
- Alkohol som risikofaktor for en stadig bredere vifte af somatiske og psykiske sygdomme, sociale problemer mv. end alene de velkendte følgevirkninger afhængighed
- Alkohol er en risikofaktor, der kan forebygges og behandles med det formål at reducere den samlede mængde af alkoholrelaterede problemer
- Alkoholproblemer kan forebygges gennem fokus på den samlede alkoholkulturen og på reduktion af totalforbruget gennem national alkoholpolitik
- Alkohol ses som en integreret del af forebyggelsesindsatsen – KRAM (kost, rygning, alkohol, motion) – alkohol indgår typisk i nationale og internationale forebyggelsesprogrammer